

Sayı : 97 — 98

Cilt 4.97 ;

ÜN

Nisan — Mayıs

1942

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Eski eserler hakkında gerekli bilgiler

Hikmet Turhan Dağhoğlu

Gerek yarin altında, gerek yerin üstünde eski çağlardan kalmış anıt, heykel, paralarla, madenden yapılmış her cins eşya, kemikler, dokumalar, ağaç ve tahtalardan yapılmış eşyalar eski eserden sayılır. Eski eserler üç yolda elde edilmiştir.

- 1 — Gezilerle,
- 2 — Toprak altından tesadüfen çıkmakla,
- 3 — Kazmakla.

Kazılar da iki maksatla yapılır.

A — Kıymetli eşya bulmak maksadiyle geliş güzel yapılan kazılar. (Bu gibi kazılar eski eserler için çok kötü olmuştur).

B — Bir sistem altında yapılan kazılar. Sözümi Paşanın 1852 de Asur ülkesinde yaptığı kazı ile Alaca Höyük ve diğer bir çok kazılar bu-

Hasibe Teyze, bu türküyü yazdırırken içten bir ah çekti. Ben derhal bunun sebebini sordum :

— Ah... Efendi.. bilsen bu hikâyenin gerisi ne koyak (acıklı) dır. Dedi ve devam etti :

Telli mahramasın (1) almış yüzüne,
Benli sürmelerin çekmiş gözüne,
Yaz bahar ayında girsem düşüne,
Sanki dilber sermayenden nen gider.

Perdeyi kaldır da o ak yüzünden,
Ben, garibi sen çıkarma gözünden,
Önce ikrar verdin, dönme sözünden,
Yalancıda iman durmaz, din gider,

«Karaca Oğlan» kem gün başa alıştır,
Kara zilfin toprak ilen karıştır,
Durmaz gözüm, gözlerine ilişir,
Kifriklerim, kaşın ile cenk eder.

Hasibe Teyze, hikâyenin birinci kesimini burada sona ulaştırdı ve gerisini öğleden sonraya bırakarak veda etti.

4 - 1 - 1942, Bursa

[*] (Kısım : 4, Sahife : 37).

na örnek gösterilebilir.e

İnsanlarla tabiat kuvvetleri eski eserleri tahrib edegelmişlerdir. İnsanların tahribatından biraz olsun tapınaklar kurtulmuştur. Eski eserler için yapılan geziler on beşinci yüzyılın ilk yarısından başlar. İlk gezi (Ankula)lı Siryakos tarafından yapılmıştır.

Yer altındaki ilk eski eserler temeller kazılırken, tarlalar sürülürken tesadüf yoluyla bulunmuşlardır. Her yerde eski eserleri korumak için nizamnameler yapılmıştır. En eski antika nizamnamesi 1515 yılında Papa tarafından neşredilmiştir. Bu nizamnameye göre İtalyada yabancılara kazılar yaptırılmaz. Türkiyede de 1322, 10 Nisanında bir nizamname çıkarılmıştır ki bu nizamnameye Yunan nizamnamesi esas tutulmuştur.

Şimdi ise eski eserler için, yeni ve etraflı bir kanun projesi hazırlanmıştır.

Eski eserlerin incelenme ve yayımı :

Mimarî anıtların incelenmesi: Bu anıtların incelenmesi kazılarda eski eserleri bulanlar tarafından yapılır. Bu incelemeler mahallî olur.. Her şeyden önce binanın plânı yapılmak gerektir.

Âbidelerin teknik bir şekilde kopyalarının alınması ; bu başlı başına bir bilgidir. Ve bu şu suretle yapılır :

1 — Kabartmaların üzerine kâğıt koyup kurşun kalemle kopyasını çıkartmak.

Bu ilmî bir usul değildir.

2 — Alçıdan kalıbı alınmak suretiyle, eser daha doğru incelenmiş olur. Müzeler birbirine, eserlerin alçıdan kalıplarını göndermek suretiyle yardım ederler ve bu suretle karşılıklı değişmelerde bulunurlar.

3 — Fotoğraf : Her şeyden önce bir eseri incelemek için o eserin fotoğrafı alınmalıdır.

Şu halde bir eseri incelemek için gerekliliğine göre :

gelimi İngiliz Arkeologlarından Leyard'la Hil-

yük bir tesir yapar. Büyük anıt ve heykellerin

- A — Plân,
- B — Kabartmanın istinsahı veya istampaı,
- C — Alçıdan kalıbı,
- D — Fotoğraf gibi dört esasa baş vurmalıdır.

Kitabeleri tetkik «*Epigraphie*» bu başlıbaşına bir sanattır.

Anıtların ne olduğunu bilmek için şu beş noktayı göz önünde bulundurmalıdır :

- 1 — Eserin malzemesinin cinsi,
- 2 — Ölçüsü, ağırlığı,
- 3 — Nerede çıktığı,
- 4 — Kimin olduğu ve eser hakkında daha önce bir basımda bulunmuşsa bunun hakkında bir fikir.
- 5 — Son şekli, parçaları, onarılmışsa bildirilmesi.

Bir eser hakkında yazı yazmak için şu noktalara önem verilmelidir :

- 1 — Coğrafi durum, eser nerede çıkmıştır?
 - 2 — Hangi ulus veya kavmin malıdır ?
 - 3 — Hangi devrin ve asrın sanat eseridir ?
- Bundan başka mimarî, heykeltıraşî ve türlü sanatlarla lâhitler, âletler, vazolar, meskûkât, tabletler hakkında da ayrı eserler yazılabilir.

Kabartmalar bir kaç türlü olur :

- 1 — Alçak kabartma - Bas relief,
- 2 — Yüksek kabartma - Haut relief,
- 3 — Orta kabartma - Moyen relief.

Bas relief - yarım veya alçak kabartmalar. Münhani veya düz bir fon - satıh üzerinde hafifçe yükselen kabartmalardır.

Alçak kabartmalara örnek olarak Mısırdaki Abydos mabedindeki kabartma, Atinadaki Parthénon kızları ve Renaissance devrinde Floransa'da Luca delle Robbia tarafından yapılmış genç şarkıcılar ve bizdeki bir çok Eti eserleri gösterilebilir.

Yüksek kabartmalar ise, fona bitişik fakat fondan ayrılır gibi mücessem surette görünürler. Ziyaretçiler bu nevi eserlerin etrafında dolaşarak her çevresini görebilir.

Yüksek kabartmalara örnek olarak da Paris müzesinde Fremiet'nin (Taş devrinde adam) Romadaki Marc - Auréle'in takı ve gene Pariste sanatkar Dalou'nun yapmış olduğu Mira-beau ve markiz Dreuse - Brésé eseriyle bizim

müzelerdeki bir çok eserlerimiz gösterilebilir. Eğer yapılan kabartmanın her tarafı boşta ve mücessem ise ona da Ronde bosse denir.

Yer altından çıkan eski eserler iki madde-den yapılmış bulunurlar:

A — Uzvi. Ağaç ve ağaçtan yapılan işler, her nevi dokumalar ; kemikler.

B — Uzvi olmıyanlar: Tuğlalar, taşlar ve her türlü madenden yapılmış eserler gibi.

Bazılarında göz önünde bulundurulacak en gerekli iş eşyanın çıktığı yerlerdeki durumlarını ve hangi yönde bulduklarını olduğu gibi tesbittir.

Eski eserlerin onarılması ve temizlenmesi :

Onarılması gereken eski eserleri bu işle uğraşan müzeci heykeltıraşlar tarafından asıl şekilleri bozulmıyarak onarılmalıdır. Bir anıt onarırken şu noktaları düşünmek gerektir :

1 — Anıt bitmiş midir ? Yoksa yapıldığı sırada mı noksan kalmıştır ?

2 — Anıt bütün müdür, yoksa asıl anıtın bir parçası mıdır ?

3 — Anıt kırık mıdır, yoksa sonradan mı kırılmıştır ?

4 — Anıt bozüksa hava tesirinden mi bozulmuştur ?

Bunları düşündükten sonra onarmak işi kolaylaşmış olur. Restauration ve plânlar da müzeci mimarlar tarafından yapılmalıdır. Temizlenme işi de laboratuvarlarda yapılmalıdır. Poterilerin temizlenmesi için tuz ruhu mahlûllerinden istifade edilebilir. Bunun için de bir çok formüller vardır. Halılar ve etnoğrafik eşyalar ile kitapların temizlenmesi için de özel formüllere baş vurulmalıdır.

Eski eserlerin teşhiri : Eski eserler, mimarî, heykeltıraşî, poterî, kitaplar gibi bölümlere ayrılarak teşhir edilmelidir. Salonlar ulusları ve kronoloji esaslara göre ayrılmalıdır. Söz gelimi eski Mısır, Sumer, Hitit, Asur, Roma, Yunan salonları gibi. Eserleri raflar üzerine en ağır-ları aşağıda ve en hafifleri de yukarıda olmak üzere koymalıdır. Teşhirde salonların durumuyla beraber duvarların boyası da göz önünde bulundurulmalıdır. Kül ve esmer renkli heykeller için kırmızı, renkli heykeller için de kül renkli boya kullanmak daha doğrudur. Eserlerin üzerine ışığın geliş ve yayılışı da büteşhir edileceği salonlara bol ışık gelmelidir.

Orijinal eserlerin incelenmesi : Antika tica-

reti bugün çok kazançlı bir iş olduğundan bir çok sanatkârlar taklit eserler yapmaktadırlar. Taklit eserler üç nevidir:

1 — Sade ve hakikî bir antikaya bazı işler eklemek ve daha süslü bir hale sokmak suretiyle meydana getirilen eserler. Bu nevi sahte eserlerin ayırd edilmesi kolaydır.

2 — Sahtekârlar tarafından eski malzeme kullanmak veya eski hakikî bir kitabe veya kabartmayı kopya etmek suretiyle meydana getirilen taklit eserler. Bunların ayırd edilmesi öncekilerinden biraz daha güçtür.

3 — Görünüşte hakikî bir antika gibi gösterilmek istenilen ve sahte malzeme ile yapılan taklit eserlerdir.

Taklit eserler için kullanılan malzeme: Sahtekârlar taklit taşlar veya su mermeri yaparlarken alçıyı bir tabaka cam tozu ile cilâlar. Antika cam taklitleri için camı jilâtin biraz da mika tozu mahlûliyle cilâladıktan sonra üzerine ispirotoda eritilen anilin bovaları tatbik

edilir. Bu halde sahte cam gibi görünürse de sıcak suya konunca üzerindeki parlaklıklar hemen gider.

İstanbulda taklit antikaların satıldığı en işlek merkez Kapalı çarşıdır. Kayseri, Hatay, Mısır, Haleb, Bağdad, Paris, Roma, Kolonya taklit antika yapan başlıca merkezlerdir. (İstanbul Asarîatika müzeleri Eski Şark Müzesinin 4 üncü salonunda taklit antikalarla dolu bir vitrin vardır.

Eski eserlerin değeri : Bir ulusun kültür ve tarihini en iyi gösteren varlık eski eserlerdir. Türkiye Cumhuriyeti toprakları, eski eserlerin âdeta beşiği ve hazinesidir. Bunun için Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti, müzelerin ilerilemesi ve eski eserlerle anıtların korunması için büyük bir enerji göstermektedir. Arkeolojinin tarihe ve medeniyete olan hizmeti ve yardımını gözönünde bulunduran Maarif Vekilliği bunun içindir ki arkeoloji ve müzeciliğe büyük önem vermiştir.